

PÕLLUMAJANDUSE AJALOOST

SADA KAKSKÜMMEND VIIS AASTAT ESIMESE EESTIKEELSE PÕLLUMAJANDUSAJAKIRJA ILMUMA HAKKAMISEST

J. Kuum

Ratsionaalse põllumajanduse kujundamisel ja põllumajandussaaduste toodangu suurendamisel on olnud suur osa põllumajanduslikul ajakirjandusel, mille süsteemaatilise ilmumise algusest möödub tänavu 125 aastat. Eestikeelsete põllumajandusajakirjade lugemine on märgatavalt kaasa aidanud oma jalgadel seisva mõtleva põllumehe maailmavaate kujunemisele ja tema silmaringi laiendamisele. Ajakiri tutvustas teaduse saavutusi ja sellealaseid kogemusi.

Juba esimesed eestikeelsed perioodilised väljaanded, nagu P. E. Wilde ja A. W. Hupeli "Lühhike õppetud, mis sees mõnned head rohhud täeda antakse...", mis ilmus Põltsamaal 1766...1767, J. P. Rothi ja G. A. Oldekopi toimetusel 1806. ilmunud "Tartomaa rahwa Näddali-Leht", O. W. Masingu poolt Tartus 1821...23 ja 1825. välja antud "Marahwa Näddala-Leht", J. V. Jannseni "Perno Postimees ehk Näddalileht" (1857...1863) jt. sisaldasid üsna rohkesti ka põllumajandusalaseid kirjutisi. Kuid need artiklid jäid ikkagi üksikuiks ja juhuslikeks ega kandnud põllumajanduslike ajakirjade kirjutiste ilmet.

Esimese eesikeelse põllumajandusajakirja "**Eesti Põllumees**" andis Tartus välja 1869. aastal Johann Voldemar Jannsen. Sellele järgneva 125 aasta kestel (1869...1994) on Eestis tänapäevani väga erinevate nimede all ilmunud üle 70 eestikeelse põllumajandusajakirja. Esimese eestikeelse põllumajandusajakirja väljaandmise au kuulub J. V. Jannsenile, mitte aga H. Laasile (1895) nagu ekslikult märgitakse Eesti Entsüklopeedias (7. kd., 1994, lk. 579).

"Eesti Põllumehe" proovinumber ilmus Tartus 27. nov. 1868 (vkj.), milles J. V. Jannsen kirjutab (lauseehitus muutmata): "Meie Eesti rahvas on põlluharijad inimesed ja teevad seda hea meelega. See on ka õige tulus ja kiiduväärt. Põllutöö on ajaliku elu põhi ja alus. Põld ja kari, nagu "Eesti Postimees" seda mitu korda meeletuletanud, on kaks emarinda, millest meie rahvas elab. Millest meie aga elame, seda peame armastama ja selle eest hoolt kandma." Edasi tuuakse "Eesti Põllumehe" programm, millest ajakirjas kirjutatakse, nagu:

- 1) põllust, põlluriistust, vilja- ja rohuseemnest jne.,
- 2) linategemisest, leost, harimisest, kaubast jne.,
- 3) karjakasvatusest, lojuste seltsidest, talitamisest, nende haigustest ja arstimisest jne.,
- 4) mesipuude pidamisest ja mis sellejuures tarvis on,
- 5) õuna- ja viljapuuai talitamisest jne.,
- 6) hoonete ehitamisest, olgu elumaja või muud hooned,
- 7) tulekahjust, kuidas nende eest hoida või kahju raskust kergendada,
- 8) tervise hoidmisest ja arstimisest,
- 9) maja puhtusest ja korrashoiust,
- 10) kuidas teid, iseäranis küla- ja väljateid teha,
- 11) kuidas kerjamist kaotada,
- 12) kuidas mõistlikult peret pidada ja palju muid majapidamise asju, mida siin ruum ei võimalda ega ei ole ka tarvis ülespanna.

Poliitika asjadega ei ole "Eesti Põllumehel" midagi tegemist, ei hakka tema ka jutustama muust kui põlluasjust."

"Eesti Põllumeest" saab tellida vallavalitsustest ja Tartus võtavad tellimisi vastu H. Laakmanni trükikoda ja Joh. Jannsen. Kes kümme "Eesti Põllumeest" tellib, sellele

antakse üheteistkümnes ilma hinnata. "Eesti Põllumees" on piltidega ja selle aastahind on 1 rbl. hõbedat."

"Eesti Põllumees" ilmus J. V. Jannseni toimetusel 1869. a. jaanuarikuust alates (aastas 12 numbrit à 8 lk.) kuni 1880. aastani. Siis tabas J. V. Jannsenit raske haigus 61. eluaastal (1. XII 1880. vkj.) halvatusena, mis lülitas ta täiesti välja ajakirjanduse ja "Eesti Põllumehe" toimetamisest. "Eesti Põllumees" ilmus küll veel 1889. aastani A. Grenzsteini ja dr. K. A. Hermanni vastutaval toimetamisel, kuid väga katkendlikult. J. V. Jannseni toimetamisel ilmus "Eesti Põllumees" ajalehe "Eesti Postimees" lisana, kuid seda võis tellida ka omaette ajakirjana. Kirjutised "Eesti Põllumehe" olid igati asjalikud ning koostatud ratsionastlikul (teaduslikul) alusel. Selle esimeses aastakäigus (1869) olid järgmised kirjutised: 1) Kuidas on lugu meie põllumeeste praeguse karjakasvatamisega; 2) Ära jäta viljapuuaeda hooletusse; 3) Viljapuude kasvatamisest (õhutab talude ostmist ja sinna viljapuuaedade rajamist; 4) Kartohvlid ja nende haigus; 5) Väljaveetud sõnniku hunnikud põllul; 6) Hari põldu, aga ära kurna seda, ja pea õiget seemnejärge (külvikord); 7) Viljaküünid jne.

Järgmine eestikeelne ajakiri "**Kündja**" ilmus Riias (1882...1891) mõisnike poolt väljaantuna. Selles oli rohkesti agronoomilist nõu andvaid kirjutisi. Kuigi ajakiri ise oli reaktsioonilist laadi, püüdis see talupoega mõisale meelepäraseks kasvatada. Eesti talurahvas luges seda ajakirja siiski vähe, mistõttu selle väljaandmine lõpetati.

"**Põllumees**" ilmus H. Laasi vastutaval toimetamisel ja väljaandmisel Tartus (1895...1912). Tavaliselt 12 numbrit aastas (aastakäik umbes 200...400 lk.).

"**Põllutööleht**" (1906...1918) ilmus Tartus, esialgu Tartu Eesti Põllumeeste Seltsi ja hiljem (1914. a.-st) Põhja-Liivimaa Põllutöö Kesksele Seltsile poolt A. Eisenschmidt, J. Mägi ja J. Hünersoni toimetamisel. See oli oma eelkäijast haarde ulatuselt ja mõtte sügavuselt peajao kõrgem ning kirjutiste esituslaad palju akadeemilisem.

"**Talu**" (1911...1919 ja 1926...1930) hakkas ilmuma Tallinnas meie esimese põllutöö instruktoriga A. Johansoniga toimetamisel. See oli rahvalikku laadi põllumajanduslik kuukiri, mida algul andis välja Eestimaa Põllumeeste Kesksele ja hiljem (1926...1930) Eesti Põllumeeste Kesksele. Ajakiri sai põllumeeste peres väga populaarseks ja loetavaks.

"**Põllumees**" ilmus Tallinnas üle 20 aasta (1920...1940) põhiliselt cand. agr. J. Hünersoni toimetusel (kokku üle 10 000 lk.) kaks korda kuus esialgu Põhja- ja Lõuna-Eesti Põllumeeste Kesksele, hiljem (1922. a.-st) Eesti Põllumeeste Kesksele väljaandel.

"**Asunik**" ilmus Tallinnas (1922...1924) Ülemaalse Asunikkude ja Riigirentnikkude Liidu häälekandjana, üks kord kuus. Seda toimetasi B. Oja ja J. Loosalu. Ta oli mõeldud peamiselt maareformiga loodud asunikele põllumajanduslaseks nõuandjaks.

"**Agronoomia**" oli kõrge akadeemilise tasemega ajakiri, mis ilmus Tartus 20 aasta kestel (1921...1940) õp. agr. Jaan Metsa toimetamisel. See 11 300 lehekülge moodustab püsiva väärtusega varamu, mis on meie tolleaegse agronoomilise elu ja mõtte arenguloo peamiseks allikaks. "Agronoomia" omapärase ilme eest pälvis tänu tema peatoimetaja J. Mets, kes juhtis ajakirja kogu need aastakümned haruldase andumusega. Esialgu (kuni 1924. a.-ni) oli "Agronoomia" põllusajanduse ja loomatervishoiu ajakiri ja selle väljandjateks olid Eesti Agronoomide Selts ja Eesti Loomaarstide Selts. Alates 1925. a.-st jäi see kuni 1940. a.-ni põllumajanduslikuks ajakirjaks, mida 1925. a. andis välja Eesti Agronoomide Selts ja alates 1926. a.-st kuni 1940. a.-ni Eesti Agronoomide Selts koos Akadeemilise Põllumajandusliku Seltsiga.

"**Uus Talu**", mis ilmus Tallinnas (1925...1940) Asunikkude, Riigirentnikkude ja Talupidajate Põllumajandusliidu väljaandel. Ainult viimasel (1940) aastal oli selle ajakirja väljaandjaks Eesti Ühistegelise Liit. Selle ajakirja toimetajateks olid agronoomid J. Loosalu, K. Liidemann (Liidak), Th. Pool, K. Keskküla jt.

"**Põllumajandus**" ilmus Tallinnas (1933...1940) rahvaliku põllumajandusajakirjana (üks kord iga nädal). Väljaandjaks oli Põllutöökoja. Selle vastutav ja tegevtoimetaja oli peamiselt agr. J. Saarsoo ning viimasel aastal agr. E. Nugis. Kokku oli ajakirja "Põllumajandus" maht kogu oma ilmumisaasta kestel üle 9000 lehekülje.

“**Eesti Talu**” ilmus Tallinnas (1937...1940) “Põllumajanduse” lühiväljaandena, üks kord kuus.

Nõukogude kord lõpetas 1940. aastal kõikide Eesti Vabariigi põllumajanduslike ajakirjade väljaandmise aastalt. Uute ajakirjadena hakkasid ilmuma “**Nõukogude Agronoomia**”, “**Põllutöö ja Karjakasvatus**” jt. Kuid sõjaolukorra ja peatse Saksa okupatsiooni tõttu katkes nende väljaandmine. Saksaegne Põllutöödirektoorium püüdis endise “Põllumajanduse” väljaandmist jätkata. Nii anti Tallinnas (1941...1944) agr. E. Nugise toimetusel Põllumajandusliku Kirjastusühisuse “Agronoom” poolt välja saksa okupatsiooniaegset “Põllumajandust”, nelja aasta jooksul kokku üle 1600 lehekülje.

Okupatsiooniaegses Eestis, nn. Nõukogude Eestis hakati 1946. a. maikuust alates välja andma Põllutööministeeriumi poolt agr. A. Talvoja, agr. H. Sarve jt. toimetusel kuukirja “**Eesti Põllumajandus**”, mis selle nime all ilmus kuni 1949. a. maikuuni. Sama aasta (1949) juunikuust alates kuni 1989. aasta juunikuuni (incl.) s.o. 40 aasta kestel kandis see “**Sotsialistliku Põllumajanduse**” nimetust. Esialgu oli väljaandjaks Põllumajandusministeerium ning hiljem (1983. a. juulikuust) Agrotööstuskoondis.

“**Maakodu**” hakkas ilmuma 1989. a. juulikuul, Agrotööstuskomitee ettevõtmisel ning E. Metsa ja H. Allikivi toimetusel. See ajakiri käsitleb peamiselt talumajanduse ja kodumajanduse küsimusi, millega on saavutanud lugejate poolehoidu.

“**Põllumajandus**” asendab “Sotsialistlikku Põllumajandust” 1989. a. juulikuust alates. Siin leiavad käsitlemist suuremal määral suurtootmist puudutavad küsimused.

“**Agraarteadus**”, mis hakkas ilmuma 1990. aastast alates Akadeemilise Põllumajanduse Seltsi väljaandena, püüab jätkata endise Eesti Vabariigi ajal ilmunud “Agronoomia” traditsiooni. Mõõdunud viie aasta (1990...1994) kogemused seda ka kinnitavad. Põllumajandusteadlased tunnevad sellest suurt heameelt, et meil on selline akadeemiline põllumajanduslik ajakiri ja sellel prof. dr. agr. Ülo Olli näol asjalik toimetaja olemas. “Agraarteadus” on kujunenud igati vääriliseks endise “Agronoomia” töö ja teadusmõtete jätkajaks, mis selgub ka selle ajakirja senise viie aastakäigu (1990...1994) 2173 leheküljel toodud teadustöödest ja informatsioonist.

Eeltoodud lühiülevaates on märgitud vaid neid ajakirju, mis käsitlevad üldisemat laadi põllumajandusküsimusi. Rohkesti on aga ka niisuguseid, mis haaravad üksikuid põllumajandusharusid, nagu ajakirjad “Mesilane” (1900...1906), “Aiatööleht” (1907...1918), “Aednik” (1910...1911), “Aed” (1923...1940), “Mesila” (1936), “Mesindus” (1935...1936), “Mesinik” (1937...1940), “Piimandus” (1928...1932, 1938...1940), “Eesti Mets” (1921...1940), “Eesti Loomaarstlik Ringvaade” (1925...1940) jne. Ruumi puudusel polnud võimalik neid lähemalt käsitleda.